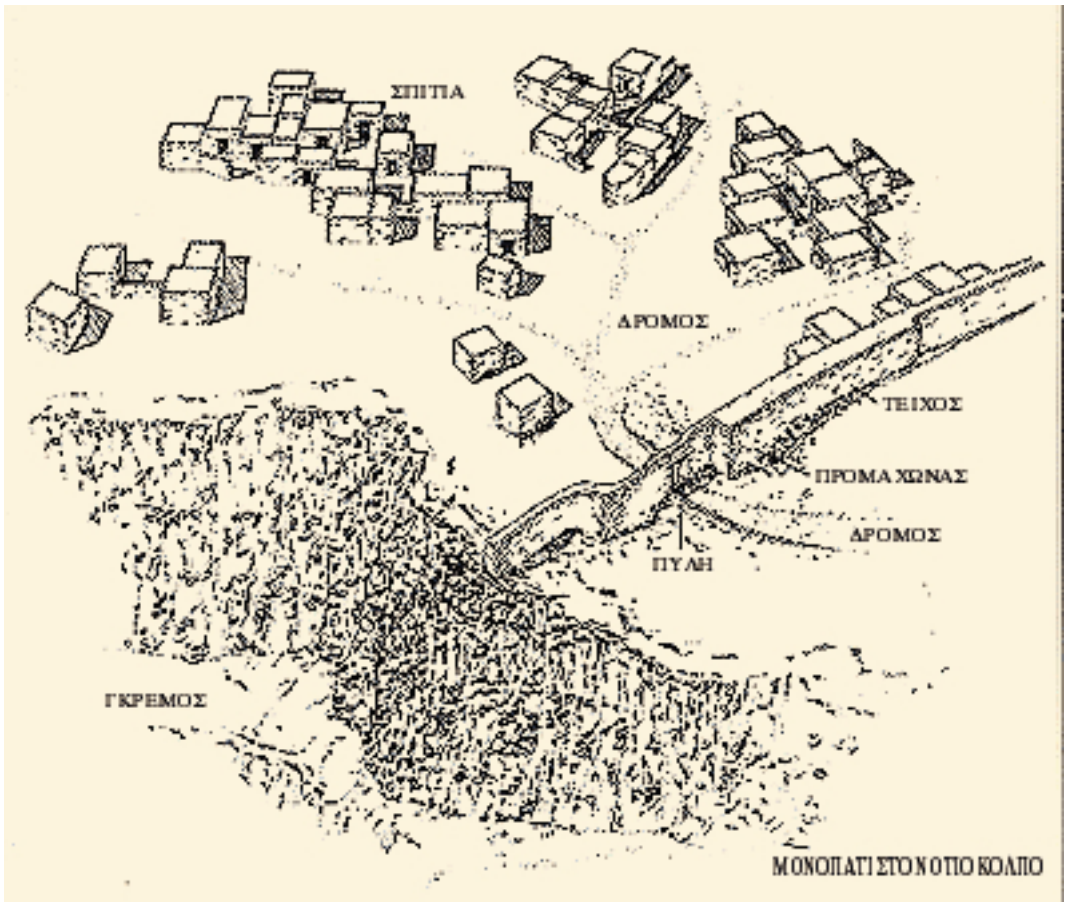

Στη νοτιοδυτική παραλία της Άνδρου βρίσκεται ο λιθόκτιστος και εν μέρει ανασκαμμένος γεωμετρικός οικισμός της Ζαγοράς. Το εμβαδόν του είναι 64 στρέμματα και τα αρχιτεκτονικά λείψανα διατηρούνται σε εξαιρετικά καλή κατάσταση, επειδή η κατοίκηση περιορίζεται ουσιαστικά μόνο στον 8ο αι. Καμία άλλη θέση μέσα στον ελληνικό κόσμο δεν προσφέρει τόσο σαφή εικόνα της καθημερινής ζωής στο γεωμετρικό σπίτι την εποχή αυτή.

Η επιλογή της θέσης του οικισμού φαίνεται ίσως κάπως περίεργη: βρίσκεται σε ένα γυμνό και απόκρημνο ακρωτήριο, που είναι βέβαια εξαιρετικό για άμυνα, αλλά μαστίζεται από τρομερούς βοριάδες, δεν έχει φυσικές πηγές μέσα στον οικισμό, ο οποίος βρίσκεται μακριά από τις εύφορες κοιλάδες του νησιού. Οι κάτοικοι οχύρωσαν το στενό πέρασμα που οδηγεί στον οικισμό, σαν να ήθελαν να απομονώσουν τους εαυτούς τους. Όλοι όμως οι επισκέπτες από τη θάλασσα θα μπορούσαν να αράξουν το πλοίο τους σε έναν από τους δύο μικρούς κολπίσκους που πλαισιώνουν το ακρωτήριο και να σκαρφαλώσουν στον οικισμό από ένα στριφογυριστό μονοπάτι. Φαίνεται λοιπόν ότι πίστευαν πως το θαλάσσιο εμπόριο είχε μεγαλύτερη αξία από την πρόσβαση σε καλή καλλιεργήσιμη γη. Η ποσότητα και η ποικιλία των επείσακτων προϊόντων επιβεβαιώνει πράγματι την ύπαρξη ζωηρής εμπορικής κίνησης. Πριν από το 750 π.Χ. κυριαρχεί η αττική κεραμική, ενώ στα ΥΓ χρόνια συναντούμε πολλά κορινθιακά αγγεία, λίγα "παριανά" και μερικές ελεφαντοστέινες σφραγίδες, που μπορεί να προέρχονται από τη Χίο.

Η κύρια όμως πηγή επείσακτης κεραμικής είναι η Εύβοια, και έχει διατυπωθεί η θεωρία ότι οι Ερετριείς κυρίευσαν τη Ζαγορά, λίγο μετά την ίδρυση της δικής τους πόλης, και τη χρησιμοποίησαν ως εμπορικό σταθμό για τους εμπόρους συμπατριώτες τους που ταξίδευαν προς τα ανατολικά. Η αιφνίδια εγκατάλειψη της πόλης λίγο μετά το 700 π.Χ. συμπίπτει χρονικά με την ύφεση που προκάλεσε ο πόλεμος του Ληλάντιου πεδίου και τη διακοπή του υπερπόντιου ευβοϊκού εμπορίου που επακολούθησε.

Τα πιο εμφανή αρχιτεκτονικά λείψανα της θέσης είναι το ισχυρό οχυρωματικό τείχος, με πάχος που φτάνει σε ορισμένα σημεία τα 7 μέτρα και με μία μόνο πύλη με πύργο στο νότιο άκρο του, καθώς και ο ναός στην κορυφή του ακρωτηρίου, ο οποίος ανακατευάστηκε τον 6ο αι., πολύν καιρό μετά την εγκατάλειψη του οικισμού. Το μεγαλύτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα ίδια τα σπίτια, με τον προσεκτικό σχεδιασμό και τον εσωτερικό εξοπλισμό τους.